

Vogelbalans

thema natuurgebieden

2008

- Rode Lijst
- Natura 2000
- Soorten
& landschappen

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Vogelbalans 2008: de belangrijkste conclusies

Velduil. Harvey van Diek

Bijna één op de twee vogelsoorten van de Rode Lijst blijft ook na publicatie van de Rode Lijst in 2004 in aantal afnemen. Kemphaan, velduil, draaihals, kuifleeuwerik en grauwe gors balanceren net als vorig jaar nog steeds op de rand van uitsterven. Bijna 60% van de Rode Lijstsoorten komt nu voornamelijk nog in natuurgebieden voor; voor de meest bedreigde soorten zijn natuurgebieden nóg belangrijker. **Uitbreiden en verbeteren van de kwaliteit van natuurgebieden is essentieel om de negatieve trends te keren**, met name voor de twee op dit moment meest bedreigde soortgroepen: heidevogels en duin- en kustvogels. **De recente beschermingsmaatregelen voor moerasvogels laten zien dat speciaal beheer kan helpen om populaties te herstellen.**

Bijzondere broedvogels als lepelaar en purperreiger vergaat het in Nederland beter dan veel andere soorten. Zij profiteren mede van de speciale beschermingsstatus van de Europese Vogelrichtlijn en het netwerk van Natura 2000-gebieden. Dit sluit aan bij de conclusies van een Brits onderzoek waaruit bleek dat de Europese Vogelrichtlijn positieve invloed heeft op het herstel van de aantallen van kwetsbare vogelsoorten, en daarmee op het behoud van biodiversiteit. **Echter, meer dan een derde van de vogelsoorten binnen de 162 Nederlandse Natura 2000-gebieden gaat achteruit.** Deze vogels zijn afhankelijk van herstelmaatregelen voor natuur, zoals die moeten worden vastgelegd in beheerplannen. Het Natura 2000-netwerk wordt des te belangrijker nu veel vogels worden geconfronteerd met een veranderend klimaat, en dus een extra zetje nodig hebben om die veranderingen bij te kunnen benen. **Het realiseren van het nationale netwerk van natuurgebieden, de Ecologische Hoofd Structuur, volgens de oorspronkelijke doelstellingen en planning is belangrijk om verdere verarming van de vogelbevolking te stoppen.**

Oostvaardersplassen. Kees Koffijberg

Grutto. Arie Ouwerkerk

De stand van boerenlandvogels neemt vrijwel jaarlijks verder af. **De vele maatregelen die in het kader van agrarisch natuurbeheer worden uitgevoerd voor weidevogels blijken weinig effectief.** Deze maatregelen worden doorgaans te versnipperd over veel gebieden uitgevoerd, en houden te weinig rekening met de eisen die weidevogels aan hun leefomgeving stellen, zoals een hoog waterpeil. **Agrarisch natuurbeheer zou daarom doelgericht moeten worden ingezet.** Helemaal nu onder invloed van stijgende prijzen voor agrarische producten op de wereldmarkt agrarisch natuurbeheer onder druk lijkt te komen van marktwerking. De braaklegregeling is onder invloed van die ontwikkeling al afgeschaft en zal naar verwachting veel akkervogels treffen. **In reservaten doen weidevogels het gemiddeld beter**, omdat juist daar het optimale leefgebied beter is te realiseren dan in boerenland. **Ook boerenlandvogels zijn dus gebaat bij uitbreiding en verbetering van natuurreservaten, mits ook daar het juiste beheer wordt gevoerd.**

Vogels die van schelpdieren leven doen het onder de in Nederland doortrekkende en overwinterende vogels duidelijk slechter dan andere soorten. Prominente voorbeelden zijn eider en scholekster. Schelpdiervisserij (kokkels en mossels), maar ook andere ontwikkelingen hebben het voedselaanbod voor deze soorten sinds 1990 sterk verminderd. Vooral de kanoet weet recent te profiteren van het verbeterde aanbod aan voedsel in de Oostelijke Waddenzee. Daar staat tegenover dat de stand van de scholekster -vogel van het jaar 2008- nog steeds erg laag is.

Scholeksters. Harvey van Diek

Inleiding

Uitkijktoren in de Gelderse Poort. Peter Eekelder

Natuurgebieden spelen een belangrijke rol in de natuurbeleving van Nederlanders. Vooral duin-, heide en bosgebieden genieten hoog aanzien. Drenthe, de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en Noord-Brabant zijn niet voor niets populair onder recreanten. Vogels spelen een belangrijke rol in de uitstraling van natuurgebieden en de natuurbeleving van de bezoekers. Niet alleen is het kijken naar vogels populairder dan ooit; het bijhouden van de vogelstand laat ook zien welke veranderingen het Nederlandse landschap momenteel ondergaat en welke veranderingen ons mogelijk nog te wachten staan. De ruim 7.000 waarnemers die onder de vlag van SOVON Vogelonderzoek Nederland op pad gaan om vogels te tellen leveren een schat aan informatie op over het reilen en zeilen van onze vogelbevolking. Hun gegevens spelen een grote rol bij de uitvoering van het natuur- en milieubeleid, zoals de nieuwe flora- en faunawet en het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Ze laten niet alleen zien hoe de vlag in de natuurgebieden er bij hangt, maar wijzen bijvoorbeeld ook op de grote veranderingen bij de vogels in het boerenland om de hoek. Eens algemene soorten als de veldleeuwerik zijn hier in snel tempo bezig het veld te ruimen. Onze nationale weidevogel, de grutto, kan het tempo van de intensivering niet meer bijbenen en vergaat het niet veel beter.

Deze 'Vogelbalans 2008' geeft een actuele stand van zaken hoe het met de vogelstand in Nederland is gesteld. Het geeft in een notendop de belangrijke feiten weer: waar doen zich opvallende ontwikkelingen voor, en welke soorten doen het juist goed of slecht? Doel is vooral een breed publiek

kennis te laten maken met veranderingen in de vogelstand en de achtergronden daarvan. Vogels zijn immers een belangrijke barometer voor de kwaliteit van onze leefomgeving. De informatie die in deze 'Vogelbalans 2008' wordt gepresenteerd is vooral gebaseerd op de resultaten van vogeltellingen die in het afgelopen voorjaar werden gepubliceerd in de jaarlijkse rapportages van SOVON. Daarnaast is geput uit de lopende resultaten van andere tellingen en gegevens van specialistisch onderzoek. Tevens is een overzicht opgenomen van de meest opmerkelijke waarnemingen in de afgelopen maanden. De samenstelling van de 'Vogelbalans' vond plaats met bijdragen van Vogelbescherming Nederland en de Gegevensautoriteit Natuur.

Centraal thema van de 'Vogelbalans 2008' en het 'Vogelfestival 2008' is ditmaal beschermde natuurgebieden. Gebieden waar natuur voorrang heeft boven andere belangen zijn van groot belang voor de biodiversiteit. Zeker nu door bijvoorbeeld veranderingen in het klimaat de totstandkoming van een robuust netwerk van natuurgebieden noodzakelijk is om vogelpopulaties de nodige veerkracht te kunnen geven. Van de meest bedreigde soorten op de Rode Lijst is het grootste deel juist afhankelijk van natuurgebieden. En ook de weidevogels gaat het in natuurreservaten vaak beter af dan in het boerenland, zelfs als daar agrarisch natuurbeheer plaatsvindt. Uitbreiding en kwaliteitsverbetering van natuurgebieden is dan ook van groot belang om verdere verarming van onze vogelbevolking tegen te gaan en op een duurzame wijze de biodiversiteit te behouden en waar nodig te herstellen.

Vogels van de Rode Lijst: bedreigde soorten nemen verder af

Eén op de acht vogelsoorten ter wereld wordt met uitsterven bedreigd, zo blijkt uit de geactualiseerde internationale Rode Lijst die in mei 2008 door de internationale natuurbeschermingsorganisaties IUCN en BirdLife International werd gepresenteerd. Zo'n Rode Lijst laat zich lezen als een beurskoers. Het geeft de stand van zaken weer van hoe het met de natuur in de wereld is gesteld. Bovendien signaleert het welke vogelsoorten gevaar lopen en extra aandacht van de natuurbescherming verdienen. Nederland heeft sinds 2004 een nieuwe Rode Lijst. Liefst 40% van de regelmatig in ons land broedende vogels komt op deze lijst voor. Van veel soorten zette de negatieve trend ook in het afgelopen jaar door.

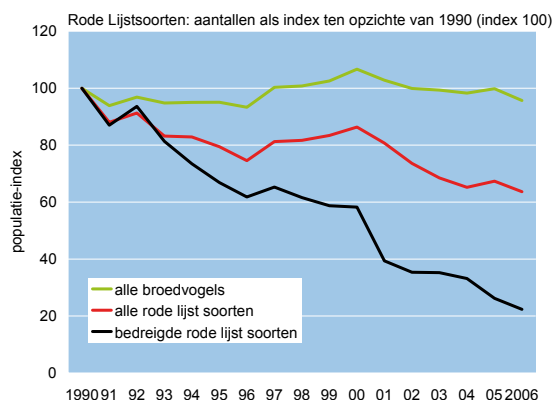
Kootwijkerzand. Peter Eekelder

Vooral specialisten ernstig bedreigd

De aantallen van de meeste Rode Lijstsoorten nemen sinds 1990 gestaag af. Een ontwikkeling die duidelijk contrasteert met de stand van alle Nederlandse broedvogels samen, die gemiddeld genomen over de afgelopen decennia tamelijk stabiel blijft. De meest recente gegevens wijzen niet op een omslag; sinds het uitbrengen van de Rode Lijst in 2004 is de ontwikkeling van bijna één op de twee Rode Lijstsoorten negatief. De stand van kempfaan, velduil, draaihals, kuifleeuwerik en grauwe gors bevindt zich nog steeds op een dieptepunt. Alles wijst er op dat ze de reeds uitgestorven duinpieper, klapekster en ortolaan zullen volgen. Het zijn vooral de specialisten onder de vogels die sterk onder druk staan: soorten die voornamelijk afhankelijk zijn van een hele specifieke leefomgeving, met name duin-, heide- en moerasbiotopen. Het verdwijnen van dergelijke soorten is een duidelijk signaal dat de biodiversiteit van het Nederlandse landschap afneemt.

Boerenlandvogels steeds verder in de rode cijfers

Meer dan de helft van de Rode Lijst bestaat uit vogels die voorkomen in het boerenland. Deze soorten hebben in de afgelopen jaren volop in de belangstelling gestaan van politiek, natuurbescherming en boeren. Toch heeft de toegenomen aandacht het tij nog niet kunnen keren. Veel vogeltellers melden in hun telgebieden in het boerenland niet alleen steeds kleinere aantallen weide- en akkervogels, maar ook steeds minder soorten. Na zomertaling, kempfaan en watersnip, belanden nu ook grutto en veldleeuwerik in de gevarenzone. De stand van de veldleeuwerik is in de laatste vijftien jaar nog eens met tweederde afgenomen. De 'silent spring' is op veel plaatsen in het buitengebied een feit. Graspieper en gele kwikstaart zijn nu nog betrekkelijk algemeen, maar hun aantallen dalen wel gestaag. De halvering van de stand van de boerenwaluw sinds 1990 laat zien dat niet alleen op het land, maar ook op boerenerven de vogels het steeds moeilijker krijgen.

Vooral bij de (ernstig) bedreigde vogels van de Rode Lijst zet de negatieve trend zich ook na het uitbrengen van de Rode Lijst in 2004 onverminderd voort.

Positieve veranderingen

Niet alle Rode Lijstsoorten zijn in mineur. Slechtvalk, groene specht en kerkuil maken een goede kans om van een volgende Rode Lijst geschrapt te worden. De stand van de kerkuil bedraagt op dit moment bijna het drievoudige van het aantal in 1990. Zowel slechtvalk als kerkuil profiteren van de vele nestkasten die door vrijwilligers en vogelwerkgroepen worden opgehangen. Ook een aantal moerasvogels, en dan met name de reigers, zit in de lift. De broedpopulatie van de purperreiger heeft inmiddels het niveau bereikt van het eind van de jaren zeventig (630 broedparen).

Toegenomen aandacht voor moerasvogels via het 'Beschermingsplan Moerasvogels' is één van de oorzaken van deze positieve ontwikkeling. Ook de snor kan zich na een eerdere afname in de meeste gebieden goed handhaven. Het nooit eerder getelde aantal van 1.873 paren lepelaars doet vermoeden dat de grens van 2.000 paar binnenkort wordt overschreden. De kwartelkoning liet na een aantal goede jaren rond 2000 drie jaar op rij kleine aantallen zien, maar in 2007 en 2008 trok de populatie weer iets aan.

Verdwijnt Meneer de Uil uit beeld?

Uilen zijn stiekem bezig uit ons land te verdwijnen. Van de velduil resteren minder dan 20 broedparen op de Waddeneilanden. Minder bekend is dat ook de ransuil sinds 1990 met driekwart is afgenomen. Een kleiner muizenaanbod, maar ook afname van nestgelegenheid (minder oude kraaiennesten beschikbaar) speelt deze vogel parten. De steenuil is na een eerdere achteruitgang nu stabiel, terwijl de kerkuil geleidelijk toeneemt. De oehoe krijgt na eerdere vestigingen in Zuid-Limburg nu ook vaste grond onder de voeten in het oosten van het land, als gevolg van uitbreiding vanuit Duitsland. In 2007 werden 5 broedparen aangetroffen. Een verdere uitbreiding ligt in het verschiet.

Ransuil. Han Bouwmeester

Witte reigers doen het nog steeds goed in Nederland

Het aantal broedende kleine zilvereigers heeft inmiddels de 100 paar overschreden. De grote zilvereiger gaat het momenteel wat minder goed af en de meeste van de ongeveer 50 broedparen komen in de Oostvaardersplassen voor. Buiten de broedtijd groeit het aantal grote zilvereigers wel spectaculair. Steeds vaker zien we ze in het weiland op de uitkijk naar muizen. In het najaar van 2007 werden bij tellingen op slaapplaatsen in heel Nederland voor het eerst meer dan 1.000 grote zilvereigers gezien.

Kleine zilvereiger. Peter Eekelder

Rode Lijstsoorten en natuurgebieden

Nederland heeft zo'n 480.000 ha natuurgebied, veelal in beheer bij een terreinbeherende organisatie als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of een provinciaal landschap. Veel van die gebieden zijn Natura 2000-gebied en onderdeel van de zogenaamde 'Ecologische Hoofd Structuur' (EHS). Dat is een nationaal net van grote en kleine natuurgebieden, verbonden door 'natuursnelwegen' die het behoud van kwetsbare populaties moet garanderen en versnippering van leefgebied moet tegengaan. Een robuust net van natuurgebieden is des te belangrijker geworden nu verschillende vogelsoorten worden geconfronteerd met klimaatverandering en extra veerkracht nodig hebben. Uitbreiding van de EHS is één van de belangrijkste doelstellingen van het nationale natuurbeleid. De uitbreiding van natuurgebieden kwam in 2006 evenwel tot stilstand. Met het huidige tempo

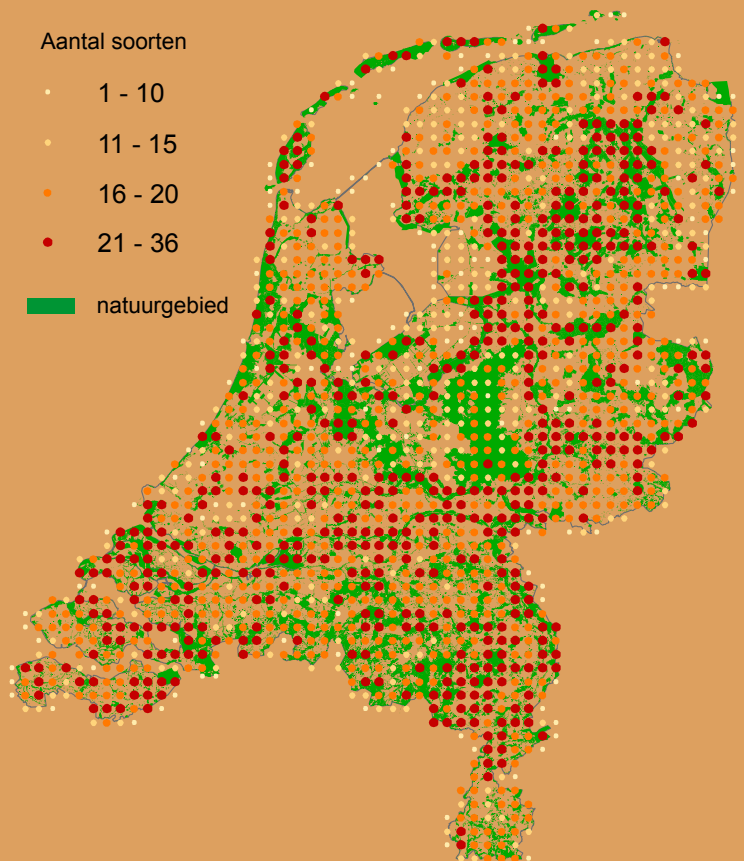
wordt de realisatie van de EHS pas na 2050 bereikt, en niet in 2018 zoals afgesproken. Bovendien is er een tendens gaande dat de EHS ook door boerenland met agrarisch natuurbeheer kan worden ingevuld. De kwaliteit van de EHS komt hierdoor sterk in het geding. Alleen met agrarisch natuurbeheer zullen veel van de afgesproken doelstellingen om de afname van de biodiversiteit te stoppen niet worden gehaald. Voor veel Rode Lijstsoorten zijn natuurgebieden van groot belang. Bij 60% van de 78 soorten van de Rode Lijst hangt het voortbestaan zelfs af van natuurgebieden. Bedreigde soorten als roerdomp, zwarte stern, paapje, grote karekiet en grauwe klauwier komen nog vrijwel uitsluitend in natuurgebieden voor. Toename van oppervlakte en kwaliteit van natuurgebieden is dus belangrijk om deze soorten te behouden en populatieherstel mogelijk te maken.

➤ *Veel vogels van de Rode Lijst vinden we alleen nog in natuurgebieden, zoals rond het Deltagebied en de Waddenzee, in de provincie Drenthe, het Friese merengebied, Noordwest-Overijssel, Zuidoost-Brabant en langs de grote rivieren. De kaart geeft alle natuurgebieden (incl. Natura 2000-gebieden en gebieden die tot de Ecologische Hoofd Structuur behoren) en het aantal Rode Lijstsoorten per blok van 5x5 km.*

Aantal soorten

- 1 - 10
- 11 - 15
- 16 - 20
- 21 - 36

■ natuurgebied

Paapje. Patrick Palmen

Natura 2000: het belang van een Europees net van robuuste natuurgebieden

De Vogel- en Habitatrichtlijn en het daaruit voortvloeiende netwerk van Natura 2000-gebieden zijn belangrijke politieke instrumenten voor de internationale vogelbescherming om de afname van de biodiversiteit tot staan te brengen. Het belangrijkste doel van de Vogelrichtlijn is het verbeteren van de beschermingsstatus van zeldzame en kwetsbare vogels.

Groote Peel. Jan van de Kam

Natura 2000

Britse onderzoekers analyseerden onlangs de invloed van de Vogelrichtlijn op de Europese broedvogelstand¹. Ze concludeerden dat beschermde soorten in de periode 1970-1990 sterker afnamen dan niet beschermde soorten, maar dat het omgekeerde het geval was in de periode 1990-2000, na implementatie van de Vogelrichtlijn. Daarnaast vergaat het beschermde soorten na 1990 relatief beter in de EU-lidstaten dan in de overige Europese landen, die niet onder de Vogelrichtlijn vallen. Het positieve effect blijkt bovendien groter naarmate een soort langer op de beschermingslijst voorkomt, en naarmate een land een groter deel van zijn oppervlak als Natura 2000-gebied heeft aangewezen. Natura 2000 begint dus duidelijk zijn vruchten af te werpen.

Bij overwinterende en doortrekkende watervogels is de Vogelrichtlijn vooral van belang voor soorten die in de grote Nederlandse wetlands voorkomen, zoals rotganzen in de Waddenzee en het Deltagebied en toppers op het IJsselmeer. Daarentegen vinden we vooral vogelsoorten die voedselzoeken in het agrarisch gebied, zoals kleine rietgans, kolgans, Kievit en goudplevier, voornamelijk buiten Natura 2000-gebieden. Dit is echter deels het gevolg van het moment waarop ze worden geteld (overdag). Als rust- of slaapplek zijn Natura 2000-gebieden namelijk wel in trek bij veel soorten die overdag in het boerenland voedselzoeken. Het is juist de combinatie van natuurgebieden en boerenland die Nederland voor veel doortrekkers en wintergasten zo aantrekkelijk maakt.

 Smienten zoeken hun voedsel bij voorkeur op grasland en doen dat vooral 's nachts. Overdag rusten de vogels gezamenlijk in waterrijke gebieden, waaronder veel wetlands die als Natura 2000-gebied zijn aangemerkt.

 De bruine kiekendief is één van de soorten die in de Vogelrichtlijn wordt genoemd en die kan profiteren van de verbeterde bescherming door het netwerk van Natura 2000-gebieden.

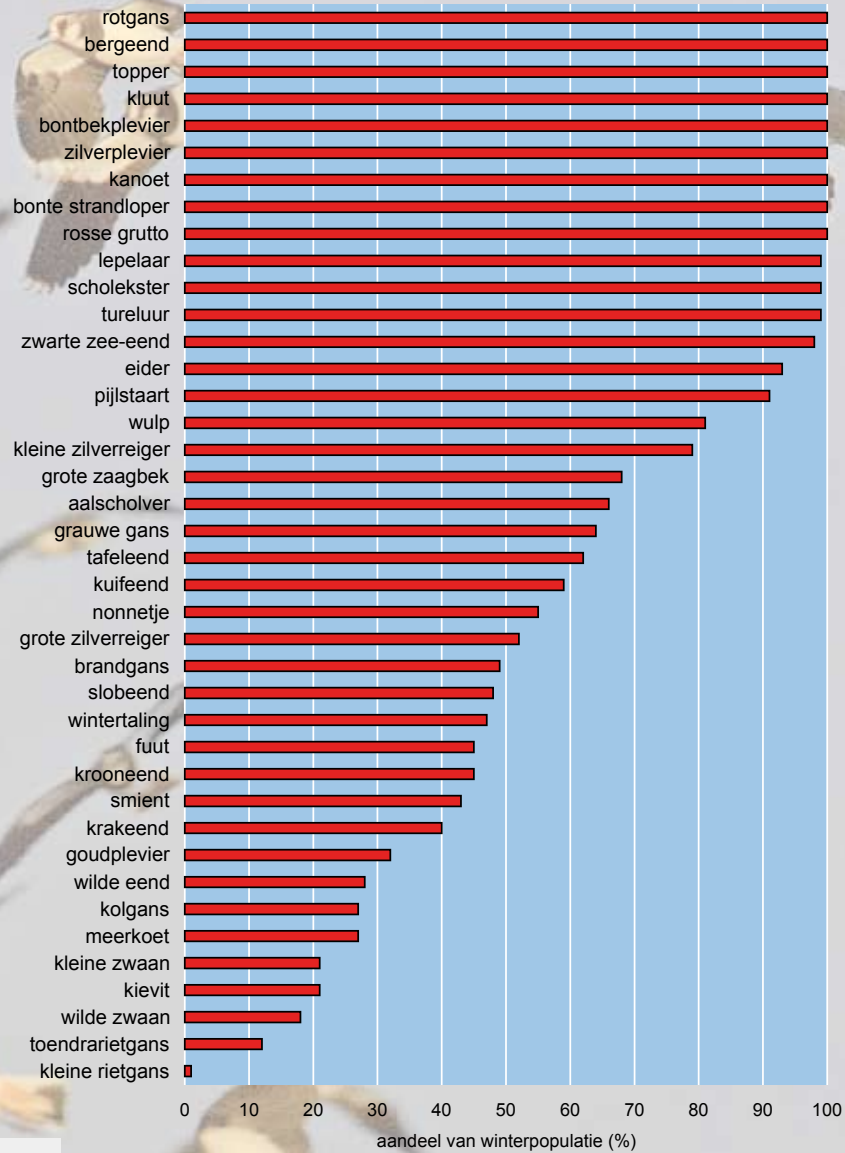
Groep smienten. Harvey van Diek

Bruine kiekendief. Arie Ouwerkerk

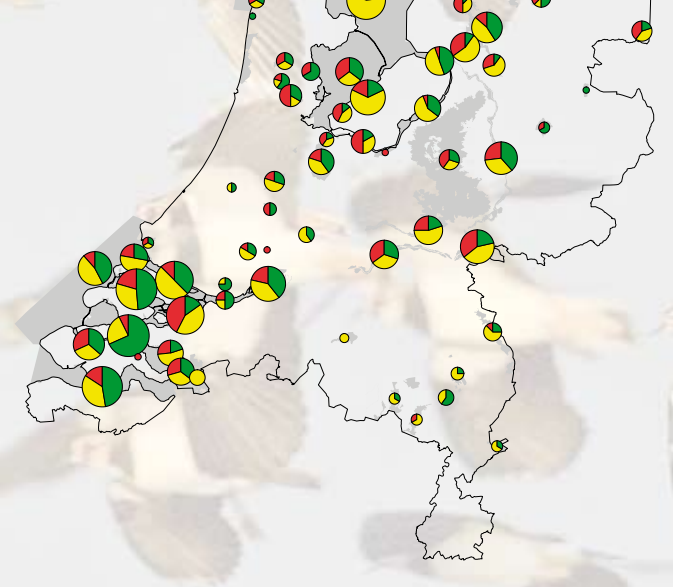
➤ Een groot aantal winter- en trekvogels komt voor in de Natura 2000-gebieden. Voor een selectie van soorten is hier het percentage van de winterpopulatie weergegeven dat werd geteld in Natura 2000-gebieden (ten opzichte van heel Nederland). Vooral een aantal ganzen en zwanen, maar bijvoorbeeld ook kievit en goudplevier, komt ook buiten Natura 2000-gebieden veel voor. Zij zoeken hun voedsel bij voorkeur in het boerenland, maar rusten vaak wel in natuurgebieden.

Overwinterende winter en trekvogels in Natura 2000-gebied

Trends

- 50 soorten
- toename
- geen trend
- afname
- vogelrichtlijngebied

➤ De ligging van Natura 2000-gebieden in Nederland laat duidelijk zien welke gebieden in Europees opzicht goed scoren. De grootte van de cirkels geeft hier het aantal beschermde soorten weer, de kleuren in de cirkel hun aantalsontwikkeling. Door de strategische ligging van Nederland op een aantal trekroutes zijn Waddenzee, IJsselmeer en Deltagebied cruciale tankstations en overwinteringsgebieden voor winter- en trekvogels. In veel gebieden houden positieve en negatieve aantalsontwikkelingen elkaar redelijk in evenwicht. Bij een derde van alle vogelsoorten in de Natura 2000-gebieden worden de doelstellingen niet gehaald. In negatieve zin springen vooral de Waddeneilanden (vooral afname van duinbroeders), het Markermeer, het Eemmeer/Gooimeer, de Gelderse Poort, het Bargerveen, Leekstermeer en het Krammer-Volkerak er uit.

Boerenland: kwetsbare soorten blijvend in de min

Ofschoon steeds meer stedelijk gebied aan de horizon verschijnt, beslaat het boerenland nog steeds tweederde van Nederland. Gealarmeerd door de voortdurende afname van de grutto, onze nationale weidevogel, staan broedende weidevogels hoog op de agenda van Nederlandse natuurbeschermers.

Tureluur. Klaas van Haeringen - Buiten-beeld

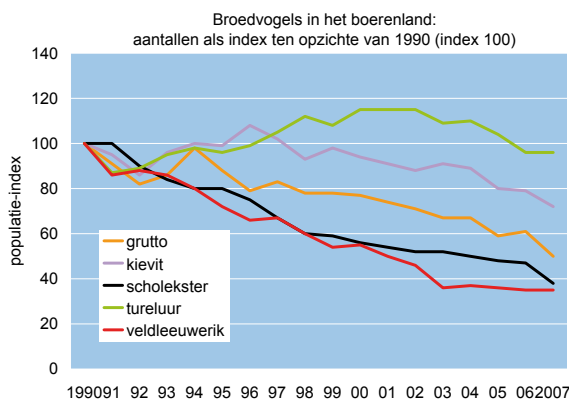
Het aantal grutto's halveerde sinds 1990. Scholekster en veldleeuwerik gingen zelfs met tweederde in aantal achteruit, en de kempfaan balanceert op de rand van uitsterven. Een toenemende intensivering van het boerenbedrijf is de belangrijkste reden voor deze negatieve tendens. Via de Europese landbouwpolitiek en de globalisering vindt deze ontwikkeling op grotere schaal plaats en zal deze naar verwachting nog versnellen nu de prijs voor veel landbouwproducten stijgt en boerengewassen ook interessant worden als alternatieve energiebron. De verplichte braaklegregeling werd om die reden in het najaar van 2007 al afgeschaft en zal de aantallen akkervogels verder naar beneden duwen. De prijs voor agrarisch natuurbeheer zal door de recente ontwikkelingen op de wereldmarkt naar verwachting onder druk komen te staan.

Maatregelen om de teloorgang van broedende weidevogels tegen te houden hebben tot dusverre nog niet het beoogde succes gehad. Weliswaar wordt bescherming van nesten, uitstel en spreiding van maaidatums door middel van subsidies gestimuleerd; herstel van weidevogelpopulaties

vindt nauwelijks plaats. Sterker nog, grutto en kievit versnelden hun afname nog in de afgelopen vijf jaar en bevinden zich op een dieptepunt van de afgelopen decennia, zo blijkt uit de nieuwste gegevens van het weidevogelmeetnet.

Een soort waar nestbescherming wel goed werkt is de grauwe kiekendief, die sinds 1990 met bijna 5% per jaar in aantal toeneemt. Het voorkomen van deze sierlijke roofvogel wordt gestimuleerd door de adequate bescherming van de nestlocaties in het akkerland⁴. Het aanleggen van akkerranden bevordert bovendien het voedselaanbod. Veldleeuweriken vinden in deze akkerranden een ideale broedgelegenheid, zij het dat de schaal waarop de randen worden aangelegd nog onvoldoende is om invloed op de landelijke ontwikkeling te hebben. De plotselinge afname van het aantal grauwe kiekendieven in 2008 (tot 28 paar) is mogelijk een eerste signaal dat het afschaffen van de braaklegregeling averechts werkt op de populatieontwikkeling van akkervogels.

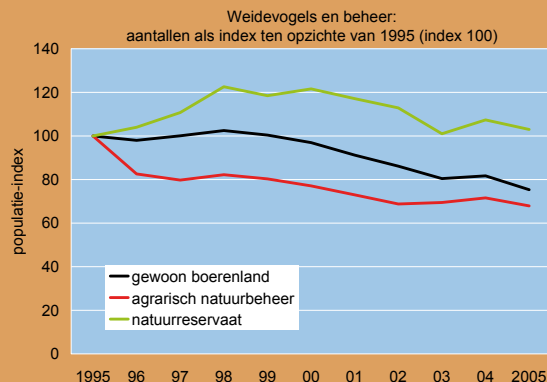
 Vrijwel alle weidevogels laten nog steeds dalende aantallen zien. Grutto, kievit en scholekster namen in 2007 verder af. Nieuw is de recente afname van de tureluur. Agrarisch natuurbeheer heeft de negatieve ontwikkelingen nog niet kunnen keren.

Natuurgebieden ook belangrijk voor behoud weidevogelstand

De voortdurende achteruitgang van weidevogels heeft in de afgelopen decennia geleid tot een uitgebreid pakket aan maatregelen die boeren in staat stellen via bescherming van nesten en uitstel en spreiding van maaidata de weidevogels wind in de zeilen terug te geven. Agrarisch natuurbeheer vormt één van de speerpunten van het huidige natuurbeleid en zal naar verwachting in de komende jaren nog belangrijker worden. Toch blijken al deze inspanningen tot nu toe niet effectief om het broedsucces van weidevogels te bevorderen: de stand blijft afnemen. De aantalsontwikkeling van weidevogels op boerenland met agrarisch natuurbeheer wijkt bovendien gemiddeld niet af van de afname in boerenland zonder enige vorm van natuurbeheer, zo bleek uit een analyse van weidevogelaantallen in verschillende soorten gebieden². Zowel boerenland met als boerenland zonder natuurbeheer vertoont een afname van een derde tot een kwart ten opzichte van 1995. In reservaten daarentegen doen de weidevogels het gemiddeld beter (zij het dat ook daar de aantallen recent afnemen). Niet alleen is de ontwikkeling in natuurreservaten positiever dan in boerenland, ook de biodiversiteit – gemeten naar het aantal soorten weidevogels dat er broedt – is er

gemiddeld groter, mits in de reservaten het juiste beheer wordt gevoerd. Onderzoek bevestigt dat alleen nestbescherming en uitstel van maaien niet voldoende is³. Ook andere randvoorwaarden moeten in orde zijn, zoals grondwaterpeil, vegetatiesamenstelling en voedselbeschikbaarheid. Daarnaast is het huidige agrarische natuurbeheer te veel versnipperd over veel gebieden. Inzetten op alleen de zwaardere vormen van beheer levert meer op, vooral als ze worden geconcentreerd in de resterende kerngebieden waar ook de bovengenoemde randvoorwaarden gelden, of kunnen worden hersteld. Niet landbouwopbrengsten moeten in deze gebieden sturend zijn, maar aantallen weidevogels.

Beschermingsmaatregelen voor veldleeuweriken

De veldleeuwerik gaat momenteel van alle boerenlandvogels het hardst in aantal achteruit, en de afname in boerenland is sterker dan in natuurgebieden. In grasland wordt het lage broedsucces vooral veroorzaakt door maaien, terwijl in akkerbouwgebieden de voedselbeschikbaarheid en het verminderde aantal legsels het voornaamste probleem vormt. De conditie van nestjonge veldleeuweriken blijkt in extensief beheerde akkerbouwgebieden, zoals de hamsterreservaten in Zuid-Limburg, beter te zijn dan in intensief beheerde akkers. Momenteel wordt de effectiviteit van verschillende maatregelen in intensief gebruikt akkerland getest. Het lijkt erop dat zogenaamde 'leeuwerikveldjes', kleine ongebruikte vlakjes van 4 x 4 meter die verspreid in een wintergraanperceel liggen, in veel gebieden niet erg effectief zijn. Dat is opvallend, omdat deze maatregel in Engeland juist leidde tot een opleving van de populatie. Het zijn in ons land vooral graanpercelen met akkerranden die grotere aantallen veldleeuweriken opleveren. Akkerranden vinden gretig aftrek bij broedende veldleeuweriken. Bovendien vergroten ze de biodiversiteit van de soms monotone akkergebieden. Hetzelfde geldt voor akkerbouwgewassen die niet worden geoogst, zoals in de hamsterreservaten in Zuid-Limburg. In de winter vormen deze akkers een eldorado voor zaadetende vogels als de geelgorzen.

Duo-akkerrand in het Oldambt, Groningen.
Inzet: jonge veldleeuweriken. Peter Eekelder

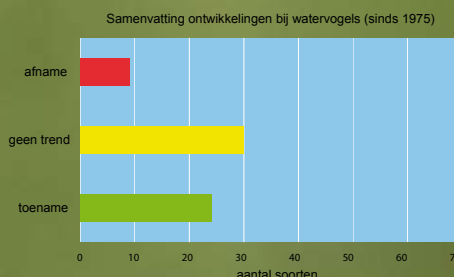
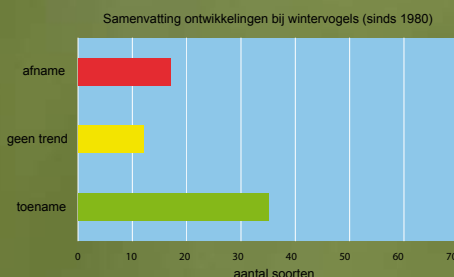
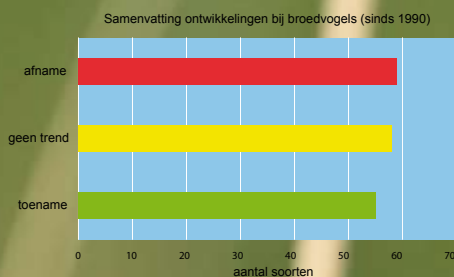
Niet geoogste akker in het hamsterreservaat bij Sibbe, Zuid-Limburg. Peter Eekelder
Inzet: Geelgorzen. Ran Schols

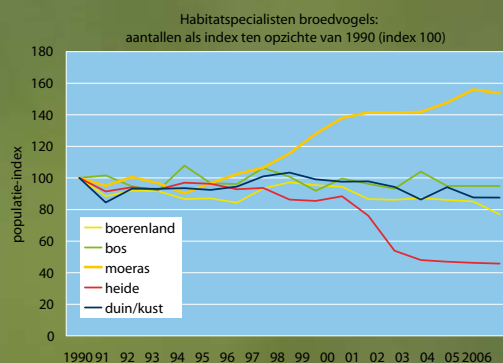
De stand van de vogels in 2008

De tabel op de volgende pagina's geeft een samenvatting van alle vogelontwikkelingen in de afgelopen decennia. De gegevens laten zowel de ontwikkeling over langere termijn zien, als over de laatste tien jaar. Voor wintervogels zijn soorten die vooral in het binnenland voorkomen (bijv. houtduif, geelgors – 'wintervogels') apart weergegeven van doortrekkende en overwinterende watervogels (futen, reigers, ganzen, zwanen, eenden, steltlopers, meeuwen – 'watervogels').

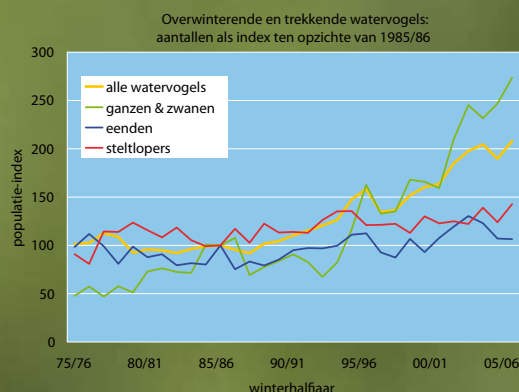
Bij de broedvogels houden positieve en negatieve trends elkaar redelijk in evenwicht, maar is er in vergelijking met de winter- en watervogels een veel grotere groep soorten die het slecht doet. Soms variëren de aantallen broedparen zo sterk van jaar tot jaar, dat een betrouwbare uitspraak over de aantalsontwikkeling niet mogelijk is (bijv. wilde eend). Hetzelfde geldt voor soorten die aanvankelijk in de lift zaten, maar recent juist weer in aantal afnemen (noordse stern) en soorten die over een reeks van jaren in vrijwel gelijke aantallen worden geteld (vink).

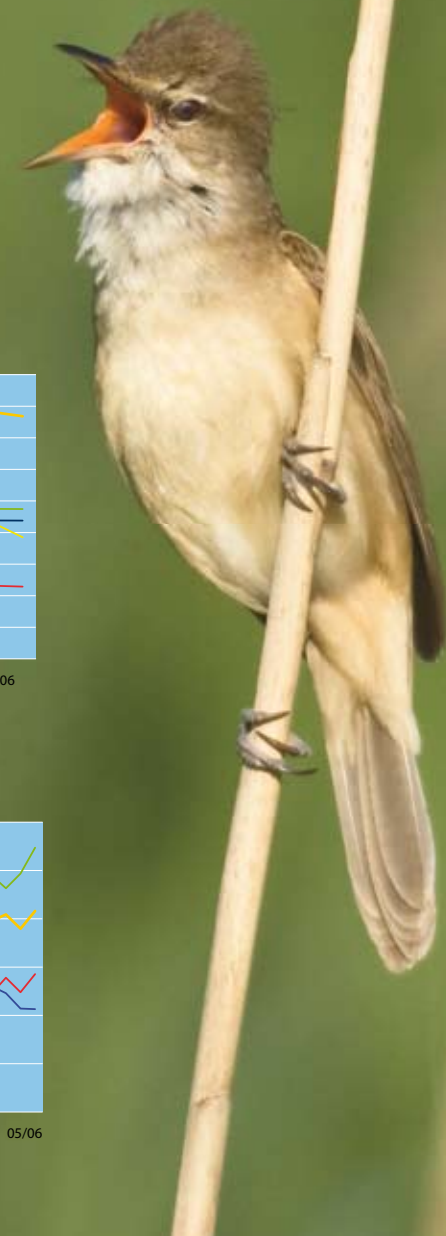
Hoewel een deel van de broedvogels in aantal toeneemt, zegt deze algemene ontwikkeling lang niet alles over de vogelstand. Belangrijk is vooral welke soorten toe- of afnemen, en waar. De vogelbevolking in verschillende regio's gaat steeds meer op elkaar lijken. Die tendens wordt gevoed door het verdwijnen van broedvogels van kenmerkende landschappen, denk aan heide- en hoogveengebieden in het oosten en natte graslanden in het westen van het land. Tegelijk wordt Noord- en West-Nederland vanuit het oosten succesvol gekoloniseerd door bos- en struweelvogels.

Bij de overwinterende watervogels nemen de aantallen van veel soorten toe. Ganzen en zwanen laten de meest uitgesproken opwaartse trend zien. Dat komt niet alleen door grotere aantallen, maar ook door een vroegere aankomst in het najaar (bij de kolgans) en een later vertrek in het voorjaar (bij de brandgans). Opvallend in de groep ganzen en zwanen is de recente achteruitgang van de kleine zwaan en de rotgans. Onder de watervogels doen de meeste negatieve ontwikkelingen zich voor bij een aantal eenden en steltlopers die van schelpdieren leven.

Stand van de vogels

Stand van de vogels

Hoe zijn de ontwikkelingen van de vogels in Nederland gedurende de laatste decenia?

Overzicht van de populatie-ontwikkelingen per soort zoals vastgesteld met de vogelmeetnetten van SOVON en CBS. Trends van wintervogels komen uit het Punt Transect Tellingen project (PTT), van watervogels uit het Watervogelproject, van algemene broedvogels uit het Broedvogel Monitoring Project (BMP) en van zeldzame broedvogels en kolonievogels uit het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB). Behalve het PTT, maken al deze meetnetten deel uit van het Netwerk Ecologische Monitoring van de Rijksoverheid. De trends zijn uitgesplitst naar twee tijdsperioden: de eerste vanaf het begin van de tellingen, de tweede betreft de laatste 10 jaar. Voor meer informatie, zie www.sovon.nl

	1980-2006	1997-2006		1975-2006	1997-2006
WINTERVOGELS			WATERVOGELS		
Blauwe Kiekendief	●	●	Aalscholver	●	●
Bonte Kraai	●	●	Bergeend	●	●
Boomklever	●	●	Blauwe Reiger	●	●
Boomkruiper	●	●	Bontbekplevier	●	●
Buizerd	●	●	Bonte Strandloper	●	●
Ekster	●	●	Brandgans	●	●
Fazant	●	●	Brilduiker	●	●
Frater	●	●	Dodaars	●	●
Gaai	●	●	Drieteenstrandloper	●	●
Geelgors	●	●	Dwerggans	●	●
Glanskop	●	●	Eider	●	●
Goudhaantje	●	●	Fuut	●	●
Goudvink	●	●	Geoorde Fuut	●	●
Graspieper	●	●	Goudplevier	●	●
Groene Specht	●	●	Grauwe Gans	●	●
Groenling	●	●	Groenpootruiter	●	●
Grote Bonte Specht	●	●	Grote Canadese Gans	●	●
Grote Gele Kwikstaart	●	●	Grote Mantelmeeuw	●	●
Grote Lijster	●	●	Grote Zaagbek	●	●
Havik	●	●	Grote Zilverreiger	●	●
Heggenmus	●	●	Grutto	●	○
Holenduif	●	●	Kanoet	●	○
Houtduif	●	●	Kievit	●	○
Huismus	●	●	Kleine Rietgans	●	○
IJsvogel	●	●	Kleine Zilverreiger	●	●
Kauw	●	●	Kleine Zwaan	●	●
Keep	●	○	Kluut	●	●
Klapekster	●	○	Knobbelzwaan	●	●
Kneu	●	○	Kokmeeuw	●	●
Koolmees	●	●	Kolgans	●	●
Koperwiek	●	○	Krakeend	●	○
Kramsvogel	●	●	Krombekstrandloper	○	○
Kruisbek	●	●	Krooneend	●	●
Kuifmees	●	●	Kuifduiker	●	●
Matkop	●	●	Kuifeend	●	●
Merel	●	●	Lepelaar	●	●
Patrijs	●	●	Meerkoet	●	●
Pimpelmees	●	●	Middelste Zaagbek	●	●
Putter	●	●	Nijlgans	●	●
Raaf	●	●	Nonnetje	●	○
Rietgors	●	○	Pijlstaart	●	●
Ringmus	●	●	Rosse Grutto	●	●
Roek	●	●	Rotgans	●	●
Roodborst	●	●	Scholekster	●	●
Ruigpootbuizerd	●	●	Slobeend	●	○
Sijs	●	●	Smient	●	●
Slechtvalk	●	●	Steenloper	●	●
Smelleken	●	○	Stormmeeuw	●	●
Sneeuwgorst	○	○	Strandplevier	●	●
Sperwer	●	●	Tafeleend	●	●
Spreeuw	●	●	Taigarietgans	○	○
Staartmees	●	●	Toendrarietgans	●	●
Torenvalk	●	●	Topper	●	●
Turkse Tortel	●	●	Tureluur	●	●
Veldleeuwrik	●	●	Waterhoen	●	○
Vink	●	●	Wilde Eend	●	●
Vuurgoudhaan	●	○	Wilde Zwaan	●	○
Waterpieper	●	○	Wintertaling	●	●
Winterkoning	●	●	Wulp	●	●
Witte Kwikstaart	●	●	Zilvermeeuw	●	●
Zanglijster	●	●	Zilverplevier	●	●
Zwarte Kraai	●	●	Zwarte Ruiter	●	●
Zwarte Mees	●	○	Zwarte Zee-eend	○	●
Zwarte Specht	●	●			

● afname ● stabiel
● toename ○ onzeker

Broedvogelmonitoringprojecten (BMP en LSB)

BROEDVOGELS	1990-2006	1996-2006		1990-2006	1996-2006
Aalscholver	●	●	Krooneend	●	●
Appelink	●	●	Kruisbek	●	○
Baardman	○	○	Kuifeend	●	●
Barmsijs	○	○	Kuifleeuwerik	●	●
Bergeend	●	●	Kuifmees	●	●
Blauwborst	●	●	Kwak	●	○
Blauwe Kiekendief	●	●	Kwartel	●	●
Blauwe Reiger	●	●	Kwartelkoning	●	●
Boerenzwaluw	●	●	Lepelaar	●	●
Bontbekplevier	●	○	Matkop	●	●
Bonte Vliegenvanger	●	●	Meerkoet	●	●
Boomklever	●	●	Merel	●	●
Boomkruiper	●	●	Middelste Zaagbek	●	○
Boomleeuwerik	●	●	Nachtegaal	●	●
Boompieper	●	●	Nachtzwaluw	●	●
Boomvalk	●	○	Nijlgans	●	●
Bosrietzanger	●	○	Noordse Stern	●	●
Bosuil	●	●	Oeverloper	●	○
Braamsluiper	●	●	Oeverzwaluw	●	●
Brandgans	●	●	Ooievaar	●	●
Brilduiker	○	○	Ortolaan	●	●
Bruine Kiekendief	●	●	Paapje	●	●
Buizerd	●	●	Patrijs	●	●
Dodaars	●	●	Pijlstaart	○	○
Duinpieper	●	●	Pimpelmees	●	●
Draaihals	●	●	Porseleinhoen	●	○
Dwergstern	●	○	Purperreiger	●	●
Eider	●	●	Putter	●	●
Ekster	●	●	Raaf	●	○
Fazant	●	●	Ransuil	●	●
Fitis	●	●	Rietgors	●	●
Fluiter	●	●	Rietzanger	●	●
Fuut	●	●	Ringmus	●	●
Gaai	●	●	Roek	●	●
Geelgors	●	●	Roerdomp	○	○
Gekraagde Roodstaart	●	●	Roodborst	●	●
Gele Kwikstaart	●	●	Roodborsttapuit	●	●
Geoorde Fuut	○	○	Rosse Stekelstaart	●	●
Gierzwaluw	○	○	Scholekster	●	●
Glanskop	●	●	Sijs	●	●
Goudhaan	●	●	Slechtvalk	●	●
Goudvink	●	●	Slobeend	●	●
Grasmus	●	●	Smient	●	●
Graspieper	●	●	Snor	●	●
Grauwe Gans	●	●	Sperwer	●	●
Grauwe Gors	●	●	Spotvogel	●	●
Grauwe Kiekendief	●	○	Spreeuw	●	●
Grauwe Klauwier	●	●	Sprinkhaanzanger	●	●
Grauwe Vliegenvanger	●	●	Staatmees	●	●
Groene Specht	●	●	Steenuil	●	●
Groenling	●	●	Steltkluit	○	○
Grote Bonte Specht	●	●	Stormmeeuw	●	●
Grote Gele Kwikstaart	●	●	Strandplevier	●	●
Grote Karekiet	●	●	Tafeleend	●	●
Grote Lijster	●	●	Tapuit	●	●
Grote Mantelmeeuw	●	○	Tjiftjaf	●	●
Grote Stern	●	●	Torenavalk	●	●
Grote Zilverreiger	●	●	Tuinfluiter	●	●
Grutto	●	●	Turkse Tortel	●	●
Havik	●	●	Tureluur	●	●
Heggenmus	●	●	Veldleeuwerik	●	●
Holenduif	●	●	Velduil	●	●
Houtduif	●	●	Vink	●	●
Houtsnip	●	●	Visdief	●	●
Huismus	●	●	Vuurgoudhaan	●	●
Huiszwaluw	●	●	Waterhoen	●	●
IJsvogel	●	●	Watteral	●	●
Kauw	●	●	Watersnip	●	●
Kemphaan	●	●	Wespendief	●	○
Kerkuil	●	●	Wielewaal	●	●
Kievit	●	●	Wilde Eend	●	●
Klapekster	●	●	Winterkoning	●	●
Kleine Bonte Specht	●	●	Wintertaling	●	●
Kleine Karekiet	●	●	Witte Kwikstaart	●	●
Kleine Mantelmeeuw	●	●	Woudaap	○	○
Kleine Plevier	●	●	Wulp	●	●
Kleine Zilverreiger	●	●	Zanglijster	●	●
Kluut	●	●	Zilvermeeuw	●	●
Kneu	●	●	Zomertaling	●	●
Knobbelzwaan	●	●	Zomertortel	●	●
Koekoek	●	●	Zwarte Kraai	●	●
Kokmeeuw	●	●	Zwarte Mees	●	●
Kolgans	●	●	Zwarte Roodstaart	●	●
Koolmees	●	●	Zwarte Specht	●	●
Korhoen	●	○	Zwartkop	●	●
Krakeend	●	●	Zwartkopmeeuw	●	●
Kramsvogel	●	●			

De kwartelkoning is één van de soorten waarvoor momenteel een speciaal beschermingsplan loopt. Rond 1990 leek deze ralachtige, vooral karakteristiek voor het rivierenlandschap en de uitgestrekte akkers in Oost-Groningen, op het punt van verdwijnen. De kwartelkoning wordt met dezelfde problemen geconfronteerd als de weidevogels, maar heeft als extra handicap de nog latere start van het broedseizoen. Dat begint pas eind mei, als veel weidevogels al met kuikens rondlopen. Boerenland is dan ook nauwelijks interessant voor kwartelkoningen, want er is daar al gemaaid voordat de vogel uit Afrika terugkeert. Hooilanden in natuurgebieden zijn veel meer in trek, mits ook daar het maaien wordt uitgesteld tot na 1 augustus om de beide broedsels succesvol te doen verlopen. Nog beter is het om een deel van de hooilanden in het geheel pas laat in de zomer te maaien, zodat ook andere broedvogels en andere diergroepen als libellen en sprinkhanen profiteren. Eerste proeven die recent in samenwerking met Staatsbosbeheer werden uitgevoerd wijzen er op dat deze wijze van beheer met succes kan worden doorgevoerd.

Boerenland

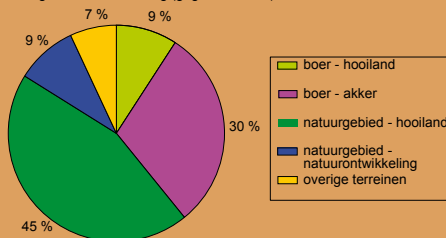
Kwartelkoning prominente gast bij Staatsbosbeheer

Hooiland met kwartelkoningen langs de IJssel. Peter Eekelder

Kwartelkoning. Peter Eekelder

Leefgebied kwartelkoning (gegevens 2007)

Ruim de helft van alle Nederlandse kwartelkoningen (in 2007 54%) komt in natuureservaten voor, vooral als ze als hooiland worden beheerd. Terreinen van Staatsbosbeheer herbergen in veel jaren zelfs een kwart van de Nederlandse populatie. Boerenland is vooral in de vorm van akkers in trek, maar doorgaans wordt hier minstens de helft van de legsels verstoord door oogsten en maaien. Anders dan in hooiland is uitstel van maai- of oogstdatum in akkers moeilijk te realiseren.

Hoewel de weide- en akkervogels veel in de belangstelling staan, gaat het ook de vogels in de kleinschalige cultuurlandschappen niet goed. Het verdwijnen van de ortolaan staat model voor de teloorgang van het kleinschalige boerenland in het oosten en zuiden van het land. De opkomst van maïs, de mestproblematiek, het opruimen van heggen en het moderniseren van boerenerven heeft de overlevingskansen voor veel soorten drastisch verminderd. Kerkuil en steenuil profiteren van het toegenomen aanbod aan nestgelegenheid in de vorm van nestkasten, maar de boerenzwaluw vindt steeds vaker een dichte deur. Strengere normen voor bedrijfshygiëne, opgelegd door Europese regelgeving, noopt boeren steeds vaker zwaluwnesten uit de schuur te weren.

De intensieve manier van boeren die veel weidevogels de das om doet levert juist een ruim voedselaanbod op voor ganzen. De combinatie van natuurgebieden die als slaappleaats fungeren en het hoog-productieve boerenland dat door de winter heen voldoende voedsel biedt, levert in de lage delen van Nederland een indrukwekkend schouwspel op

Familie boerenzwaluwen. Hans Gebuis

Groep brandganzen. Hans Gebuis

Moeras en open water: voorzichtig herstel broedvogels

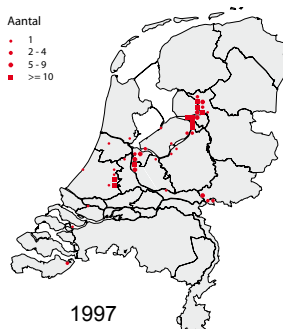
Nederland is een moeras- en watervogelland bij uitstek. Nergens anders in Noordwest-Europa vinden we zoveel broedende purperreigers en lepelaars. Van kleine rietgans, kolgans, brandgans en smient brengt meer dan driekwart van de Noordwest-Europese populatie in ons land de winter door. De Nederlandse wateren zijn voor veel doortrekkende en overwinterende watervogels een kruispunt op de trekwegen tussen de arctische broedgebieden en de overwinteringsgebieden in Afrika.

Purperreiger. Harvey van Diek

Moeras en open water

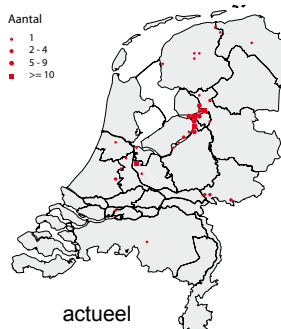
Broedende moerasvogels zijn voornamelijk afhankelijk van natuurgebieden en hun trend is gemiddeld positiever dan die van andere broedvogels. Van de 13 soorten die in het 'Beschermsplan Moerasvogels' werden genoemd, zijn er nog drie aan een duidelijke afname onderhevig: blauwe kiekendief, grote karekiet en baardman. De overige soorten laten een licht populatieherstel, tot een sterke toename zien. Lepelaar en krooneend werden vanwege hun populatiegroei in 2004 zelfs van de Rode Lijst afgevoerd. De stabiele tot positieve trends zijn een combinatie van verbetering van de waterkwaliteit (positief voor o.a. krooneend), de aanhoudende reeks zachte winters (roerdomp), nattere winters in de Afrikaanse Sahelzone (purperreiger, snor en rietzanger), een betere bescherming en recente herstelmaatregelen in het kader van het moerasvogelplan (alle soorten, in het bijzonder roerdomp, purperreiger en zwarte stern). Vooruitlopend op de beheerplannen die momenteel voor Natura 2000-gebieden in de maak zijn, wordt in een aantal gebieden gekeken hoe moerasvogelpopulaties hersteld kunnen worden. In de noordelijke Randmeren bijvoorbeeld, bakermat van de verspreiding van onder andere de bedreigde grote karekiet, blijkt uit een dit voorjaar verschenen rapport dat nog steeds waardevol habitat verloren ging door een te intensief rietbeheer en rietbranden⁵. De aanbevelingen van het rapport worden met ingang van dit jaar in de praktijk gebracht, wat moet leiden tot herstel van de aantallen broedparen van roerdomp, purperreiger, porseleinhoen, snor en grote karekiet.

Aantal
• 1
• 2-4
• 5-9
• >=10

1997

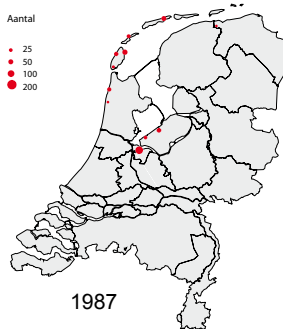
Aantal
• 1
• 2-4
• 5-9
• >=10

actueel

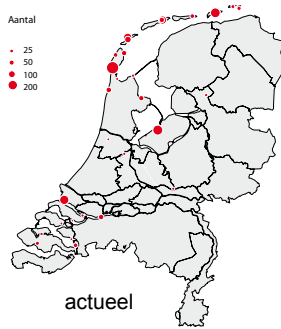
De verspreiding van de grote karekiet concentreerde zich in de laatste tien jaar nog sterker rond de noordelijke Randmeren bij Kampen.

Aantal
• 25
• 50
• 100
• 200

1987

Aantal
• 25
• 50
• 100
• 200

actueel

Ooit was de lepelaar het symbool voor het oudste natuurgebied van Nederland, het Naardermeer. Inmiddels zijn lepelaars wadvogels geworden. En met succes, want de populatie breidt zich nog steeds uit. Ze komen inmiddels ook in de Duitse en Deense Waddenzee voor.

Sprinkhaanzangers profiteren duidelijk van de uitbreiding van natuurgebieden en grotere oppervlaktes aan ruigte. Sinds 1990 verdubbelde de stand, terwijl bijvoorbeeld over de grens in Duitsland het aantal in dezelfde periode jaarlijks met meer dan 5% afnam.

Sprinkhaanzanger. Arie Ouwerkerk

Ruimte voor 'nieuwe natuur' langs de grote rivieren

Sinds 1990 worden veel uiterwaarden in het stroomgebied van Rijn en Maas heringericht in het kader van natuurontwikkeling. Doel is een natuurlijker rivierenlandschap, met meer ruimte voor rivierdynamiek, natuurlijke begrazing en spontane vegetatieontwikkeling. Het merendeel van de broed- en watervogels reageert positief op de nieuwe inrichting. Bij de broedvogels zijn dat vooral soorten van bos, ruigte en struweel, onder andere sprinkhaanzanger en grasmus. Voor de Rode Lijstsoorten gele kwikstaart, veldleeuwrik,

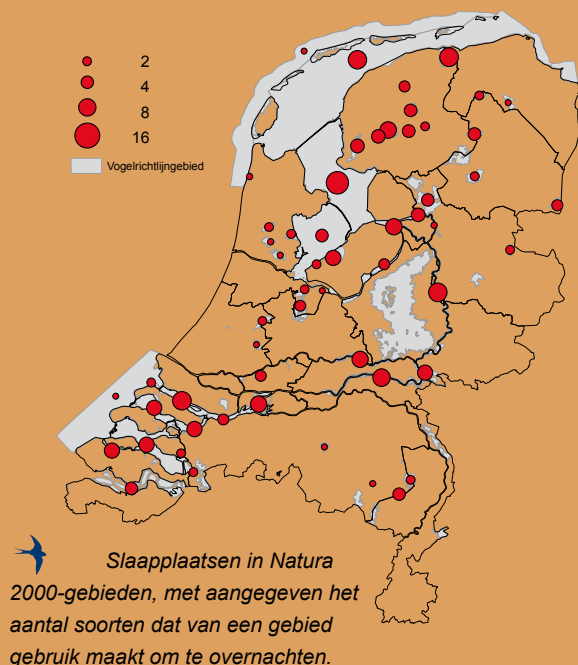
graspieper en ringmus blijkt het positieve effect zelfs dermate groot dat er sprake is van structurele toenames in natuurontwikkelingsgebieden, terwijl de aantallen in regulier (als boerenland) beheerde uiterwaarden tegelijkertijd sterk afnemen. Water- en moerasvogels blijven enigszins achter. Voor veel van deze soorten buigt een aanvankelijke toename als reactie op de maatregelen na een aantal jaren om in een afname. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kwartelkoning en voor een pioniersoort als de kleine plevier. Waarschijnlijk moeten pioniers het voorsnog meer hebben van 'kunstmatige' dynamiek als gevolg van grondverzet in de aanlegfase, dan van het herstel van 'natuurlijke' rivierdynamiek. Bij de doortrekkende en overwinterende watervogels blijken zowel viseters, zaadeters als schelpdiereters veelal positief op natuurontwikkeling te reageren (o.a. fuut, wintertaling, slobeend). Alleen enkele soorten graseters, waaronder kolgans, grauwe gans en smient, doen het in natuurontwikkelingsgebieden minder goed dan in reguliere uiterwaarden. Zij vinden in de nieuw ingerichte uiterwaarden minder voedsel dan in uiterwaarden die als boerenland worden beheerd.

Nevengeul in natuurontwikkelingssterrein de Klompenwaard.
Peter Eekelder

Natuurgebieden belangrijk als rust- en slaappleaats

Veel doortrekkende en overwinterende watervogels vinden in Nederland een perfecte combinatie van rust- en voedselgebieden. Ofschoon een aantal soorten zich overdag maar voor een klein deel in natuurgebieden ophoudt, vervullen diezelfde natuurgebieden wel een belangrijke functie als rust- of slaappleaats, en zijn ze mede om die reden in het netwerk van Natura 2000-gebieden opgenomen.

Bekend zijn vooral de Friese meren, die als slaappleaats in de winter tienduizenden ganzen aantrekken. Belangrijke slaappleaatsen vinden we daarnaast vooral in de Waddenzee, rondom het IJsselmeergebied, in het Deltagebied, langs de grote rivieren en plaatselijk in het binnenland. In de winter van 2007/08 is een speciaal telprogramma gestart om de aantallen op slaappleaatsen beter in beeld te brengen.

Slaappleaats van kolgans. Peter Eekelder

Bos: wisselende ontwikkelingen tussen Oost- en West-Nederland

Bosgebieden scoren hoog in de natuurbeleving van Nederlanders. De grote bosgebieden zijn vrijwel zonder uitzondering natuurgebied. Na moerasvogels laten bosvogels de meeste positieve trends zien. Het ouder worden van de bossen, een meer natuurlijk beheer en vooral ook uitbreiding van het bosareaal in het westen en noorden van Nederland hebben veel typische bosvogels op lange termijn in aantal doen toenemen. Voorbeelden zijn buizerd, grote bonte specht en boomklever.

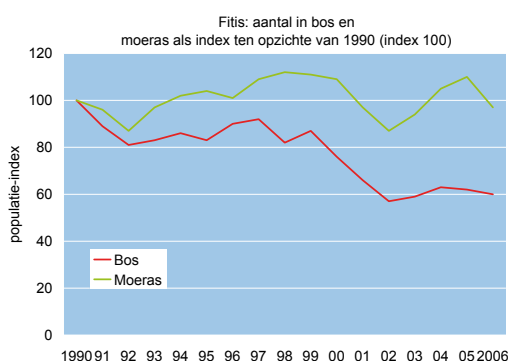

Jonge bosuil. Harvey van Diek

Uitbreiding in de Randstad en Noord-Nederland is bij veel bos- en struweelvogels nog steeds gaande. Bovendien profiteren sommige soorten die bij ons overwinteren van de warme winters en een hogere winteroverleving. Opvallend zijn de negatieve ontwikkelingen bij havik en sperwer in bosgebieden. Landelijk gezien is hun aantal weliswaar stabiel, maar in de bosgebieden in het oosten van het land is de stand de afgelopen jaren duidelijk afgenomen.

Ook een aantal trekvogels doen het in het bos gemiddeld slechter dan in andere biotopen. Voorbeelden zijn gekraagde roodstaart, tjiftjaf, fitis en grauwe vliegenvanger. Dit kan verband houden met de voedselsituatie in bosgebieden, maar ook met slechtere omstandigheden in Afrikaanse winterkwartieren, waar op grote schaal bos wordt gekapt.

Na een jarenlange toename neemt de havik vooral in de bosgebieden in het oosten van het land af. Gebrek aan prooien, maar ook een nieuwe ervaring van roofvogelvervolging spelen de soort (en ook andere roofvogels) parten.

Het vergelijken van trends tussen verschillende habitats brengt soms interessante verschillen aan het licht. De fitis doet het in bos duidelijk slechter dan in moeras. De afname in bos heeft wellicht te maken met verschuivingen in het sterk gepiekte voedselaanbod in veel bosgebieden, zodat in warmere voorjaren de vogels jongen hebben op het moment dat de grootste voedselpiek voorbij is. In moerasgebieden is over het hele broedseizoen voldoende voedsel te vinden.

Nooit eerder werden er zo weinig tjiftjaffen gehoord als in 2006. Duitse en Engelse vogelaars registreerden hetzelfde fenomeen. Kennelijk waren de omstandigheden tijdens de trek of in de winter ongunstig. Een koppeling met monitoringgegevens uit ringvangsten laat zien dat het aantal tjiftjaffen dat in het voorjaar in ons land arriveert in hoge mate wordt bepaald door de winteroverleving van de jonge vogels die in het jaar daarvoor zijn geboren.

Havik. Ran Schols

Tjiftjaf. Ran Schols

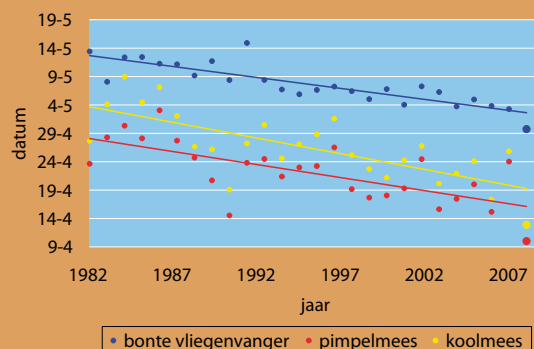
Warm voorjaar leidt tot vroege start eileg

Veel zangvogels zijn de laatste decennia vanwege hogere temperaturen steeds eerder in het jaar gaan broeden. De klimatologische winter en lente van 2007 waren de warmste in tenminste drie eeuwen. De start van de eileg van pimpelmees, koolmees en bonte vliegenvanger viel in 2007 dan ook enkele dagen vroeger dan in voorgaande jaren. Sinds 1982 is de bonte vliegenvanger 10 dagen eerder gaan broeden, de beide mezen zelfs 13 dagen eerder. De vogels reageren hiermee op het eerder actief worden van insecten en rupsen door de temperatuurstijging. Dat wil overigens nog lang niet zeggen dat deze vervroeging afdoende is. Zo is de periode tussen terugkeer in de broedgebieden en eerste eileg van bonte vliegenvangers wel erg kort geworden. Vooral in rijke loofbossen heeft dit gevolgen voor het broedsucces en nemen veel populaties inmiddels af⁶. Ook 2008 bleek weer een vroeg broedseizoen, want de afgelopen winter behoorde tot één van de zachtste ooit.

Merelnest. Peter Eekelder

 Gemiddelde start van de eileg voor bonte vliegenvanger, pimpelmees en koolmees in de periode 1982-2007. Het warme voorjaar van 2007 kenmerkte zich door een uitzonderlijk vroege start van het broedseizoen. De lijn geeft weer hoe de gemiddelde eerste legdatum na 1982 is vervroegd.

Nachtzwaluwen in de peiling

In 2007, het 'jaar van de nachtzwaluw', is veel informatie verzameld over het voorkomen en de leefwijze van deze geheimzinnige soort. Dit gebeurde onder andere door vogels te volgen die met een kleine radiozender waren uitgerust. De populatie in Nederland verdubbelde sinds 1985, tot 1.580-1.850 paren. Hoewel het oude niveau van 2.500 paar rond 1950 hiermee nog niet wordt gehaald, is de nachtzwaluw één van de weinige heidevogels die momenteel in de lift zit. Nachtvinders blijken een belangrijk onderdeel van het dieet. Deze worden 's nachts tot op grote afstand van de dagrustplaats verzameld. Juist de nachtvindersoorten die op het menu staan van de nachtzwaluw breiden zich recent uit, mogelijk als gevolg van de warmere en langere zomers van de afgelopen jaren. Nachtzwaluwen zouden hierdoor vaker dan vroeger twee broedsels in plaats van één kunnen grootbrengen.

Opsporen van gezenderde nachtzwaluw. Peter Eekelder

Heide: concentratie van sterk bedreigde soorten

Er is geen andere groep vogels die zo'n veer heeft moeten laten als de broedvogels op de heide. Inkrimping en versnippering van het heideareaal, intensivering van het omliggende boerenland, veranderingen in begroeiing en voedselaanbod en ook een sterk toegenomen recreatie op heidevelden hebben allemaal een rol gespeeld bij deze ontwikkeling.

Korhaan op de Sallandse Heuvelrug. Han Bouwmeester

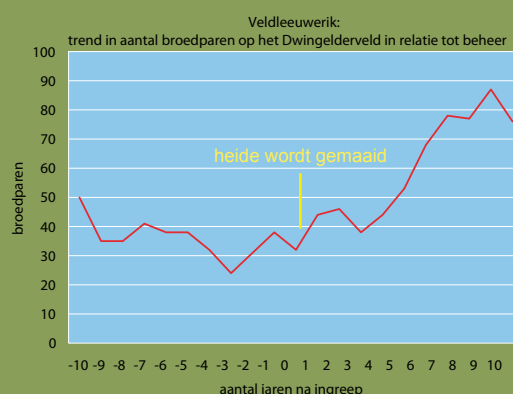
De sterkste afname van heidevogels vond plaats in het zuidoosten van het land, precies daar waar ook de druk van luchtverontreiniging (verzuring en vermisting) het grootste is door de concentratie van intensieve veehouderijen. De heiderestanten die we nu nog hebben zijn vrijwel zonder uitzondering natuurgebied. De als uitgestorven beschouwde duinpieper en klapekster behoren tot de heidevogels, evenals de laatste Nederlandse draaihalzen en korhoenders. Van deze laatste soort rest momenteel nog één kleine populatie op de Sallandse heuvelrug, die er in 2006 wat beter voorstond (23 hanen), maar in 2007 terugviel naar het recente gemiddelde van 15 hanen. Gericht beheer en een meerjarig uitzetproject

in het Nationaal Park De Hoge Veluwe moeten de Nederlandse populatie een nieuwe impuls geven. In het najaar van 2007 werden 29 jonge korhoenders uitgezet. Een deel hiervan werd kort na het uitzetten dood aangetroffen. In april 2008 werden twee hanen en drie hennen in het aangrenzende Deelerwoud gezien⁷. Tapuiten vinden we inmiddels bijna alleen nog maar in de duinen, zij het ook daar in afnemende aantallen. De spectaculaire toename van deze soort op het Aekingerzand in Drenthe (tot 47 paar in 2008) is een positieve uitzondering op deze regel. Het laat zien dat grootschalig stuifzandherstel tot goede resultaten leidt.

Veranderingen in vogelstand door beheersmaatregelen

Het bijhouden van de vogelstand is niet alleen belangrijk om landschappelijke veranderingen in onze omgeving op het spoor te komen. Directe effecten van beheersmaatregelen kunnen vaak goed door monitoring van vogels in beeld worden gebracht en eventueel helpen het beheer bij te sturen. Belangrijk is daarbij natuurlijk wel dat ook de maatregelen zelf goed worden gedocumenteerd, iets waar het in veel natuurgebieden nog wel eens aan schort. Een mooi voorbeeld waar monitoring van vogels en beheer hand in hand gaan is het Dwingelderveld in Drenthe. Het nauwkeurig vastleggen van ingrepen in het terrein en het tellen van broedvogels laat onder andere zien hoe vogels reageren op bijv. het maaien van de open heide. Zelfs soorten die elders afnemen, zoals de veldleeuwerik, blijken in de jaren na maaien snel toe

te nemen. De veldleeuwerik profiteert hier van de afwisseling van korte en hogere heidebegroeiing die na het maaien ontstaat⁸.

Geoorde futen. Harvey van Diek

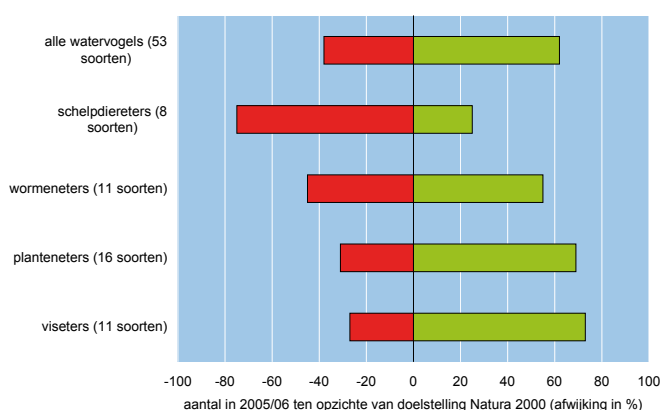
Vernatting van heide- en hoogveenengebieden levert ideale omstandigheden voor broedende watervogels op. De geoorde fuut is een soort die sterk van deze maatregelen profiteert, de stand verdubbelde in de afgelopen vijftien jaar.

Duin en kust: nieuwe beschermingsplannen gelanceerd

De Nederlandse kust is tot ver over de grens befaamd vanwege zijn grote aantallen wad- en watervogels en zeldzame broedvogels. Waddenzee en Delta zijn onze grootste aaneengesloten wetlands, waar ondanks grote menselijke invloeden nog steeds veel processen op natuurlijke wijze plaatsvinden. Duin- en kustvogels krijgen de komende jaren extra aandacht in het kader van de 'Kustcampagne' van Vogelbescherming Nederland en het wadden-natuurherstelprogramma 'Het Tij Geleerd' van een aantal natuurbeheerders. Bovendien lanceert de Deltacommissie in september haar toekomstvisie op de Nederlandse kust voor de komende anderhalve eeuw.

Broedende bontbekplevier. Peter Eekelder

Schelpdieretende watervogels zitten in Nederland duidelijk in de rode cijfers. Vergelijken we hun aantallen in het winterhalfjaar van 2005/06 met de doelen die vastgelegd zijn voor de Natura 2000-gebieden, dan springt deze groep er in negatieve zin uit. In het kustgebied gaat het dan vooral om een afname van topper, eider, zwarte zee-eend en scholekster. Vooral de kanoet weet recent te profiteren van een beter voedselaanbod in de oostelijke Waddenzee.

Van veel soorten overwinterende en doortrekkende wad- en watervogels komen tegenwoordig grotere aantallen voor dan 25 jaar geleden, denk aan lepelaar en aalscholver. Belangrijke uitzonderingen op deze regel zijn de sterk negatieve trends van topper, scholekster en strandplevier. Meer recent dunnen ook de concentraties van eider en zwarte zee-eend uit. Net als topper en scholekster zijn dit vogels die schelpdieren eten. Schelpdiervisserij (mossels en kokkels), maar ook andere ontwikkelingen hebben het aanbod aan schelpdieren sinds 1990 drastisch verminderd. Vogels die wormen eten gaat het juist goed, al wijzen de nieuwste gegevens er op dat de periode van sterkste toename nu voorbij lijkt. De eerder gesignaleerde afname van de kluut vlak nu eveneens wat af, zij het dat deze soort als broedvogel nog steeds een neergang laat zien.

Binnendijkse 'parels' gevoelig voor predatie

Op een aantal plaatsen langs de Waddenkust zijn in de afgelopen jaren binnendijks speciale natuurgebieden ingericht. Deze trekken bij hoog water grote aantallen wadvogels aan en de vaak in het begin schaars begroeide terreinen bieden ook de kluut een erg geschikt broedhabitat. Een bekend voorbeeld is Polder Breebaart bij de Dollard in Groningen, waar in 2003 maar liefst 826 paar kluten tot broeden kwamen, op dat moment één van de grootste concentraties in de hele Waddenzee. Recent is de populatie echter ingestort. Dit fenomeen treedt in meerdere gebieden langs de kust op en lijkt sterk gerelateerd aan predatieverliezen door onder andere vos. De

beheerder plaatste in 2007 een raster van schrikdraad om de klutenkolonie in Breebaart. Het nestsucces van vogels binnen dat raster was duidelijk hoger (59%) dan buiten het raster (6%), maar het uiteindelijke aantal vliegvlugge jongen leek desondanks laag. In 2008 werd opnieuw een raster geplaatst, maar keerden slechts 6 paar kluten terug. Bij de inrichting van nieuwe natuurgebieden is het van belang rekening te houden met de gevoeligheid van groundbroeders voor predatie. In een natuurlijke pioniersituatie duurt het vaak enkele jaren voordat groundpredatoren een gebied koloniseren, maar door geschikt biotoop te creëren in een reeds door predatoren bezet gebied is de kans op verliezen onder de legfels groot.

Onder de broedvogels is het beeld weinig rooskleurig. Veel soorten staan op de Rode Lijst, of zijn kandidaat voor een volgende Rode Lijst. De stand van de blauwe kiekendief, kluut, velduil, noordse stern en tapuit bevindt zich momenteel op een dieptepunt. Ook voor strandplevier is het vijf voor twaalf, zij het dat deze soort recent deels profiteert van nieuwe eilanden in het IJsselmeer en Ketelmeer. Bontbekplevier hebben deze eilanden ook snel gevonden, en zouden zonder deze nieuwe broedplaatsen waarschijnlijk eveneens afnemen.

Een belangrijke tekortkoming aan onze kust is het gebrek aan ruimte voor natuurlijke processen zoals overstromingen en verstuiwingen. Daardoor verstruiken duinhabitats en zijn de belangrijke

pioniersituaties waar bijv. kluut en strandplevier van profiteren afwezig. Maar er is ook weinig rust om succesvol te kunnen broeden, als gevolg van uitbundige recreatie. Bovendien zorgt de plaatselijke uitbreiding van economische activiteiten in bijv. de Eemshaven (Groningen) voor verlies van broedplaatsen voor Rode Lijstsoorten.

Het aantal broedparen van eider en scholekster blijft op een laag niveau. De laatste soort is in heel Nederland duidelijk in mineur en weet ook in de afgelopen jaren nog steeds niet voldoende jongen groot te brengen. Vergeleken met 1990 is de stand landelijk met meer dan 60% afgenomen. De scholekster is met stip kandidaat voor de volgende Rode Lijst.

Blauwe kiekendieven niet gebaat bij begrazing

Veeraster in vochtige duinvallei op Ameland, met zichtbare effecten van begrazing door runderen (rechts). Olaf Klaassen

De als broedvogel bedreigde blauwe kiekendief op de Waddeneilanden blijkt bij de nestplaatskeuze een uitgesproken voorkeur te hebben voor onbegraasde vegetaties. Op Texel verdween de soort inmiddels uit veel door runderen begraasde duingebieden. De hier nog aanwezige nesten bevinden zich grotendeels net buiten de veerasters of langs de minder betreden randen. Uit waarnemingen van jagende kiekendieven blijkt bovendien dat begraasd duin veel minder geschikt is als foerageergebied. Dit strookt met de uitkomsten van een verspreidingsonderzoek aan de noordse woelmuis, een belangrijke prooi voor de kiekendieven. Noordse woelmuizen werden vrijwel niet meer aangetroffen in door schotse hooglanders en pony's begraasde Texelse duinen. Hoewel begrazing voor een aantal andere diersoorten mogelijk een goede beheersvorm is, dienen voor het behoud van duurzame populaties blauwe kiekendieven en noordse woelmuizen voldoende grote onbegraasde gebieden beschikbaar te blijven. Het is een uitdaging om een vorm van begrazing te vinden die minder negatieve gevolgen heeft voor deze soorten.

Vogelbescherming langs de kust

Het is noodzakelijk dat het internationale belang van de Nederlandse kust voor vogels weerklank heeft in de besluitvorming rond de toekomst van de Nederlandse kust. De broed- en verblijfmogelijkheden voor kustvogels als scholekster, dwergstern en tapuit zijn de afgelopen decennia drastisch achteruitgegaan. In 2008 is Vogelbescherming Nederland daarom van start gegaan met de 'Kustcampagne'. Hierin pleit Vogelbescherming voor ruimte aan de kust voor vogels én mensen. Speciaal voor de broedvogels is het beschermingsplan 'Vogels voor de kust' ontwikkeld. In deze brochure worden concrete plannen en maatregelen voor 23 kenmerkende broedvogelsoorten van kust en duin gepresenteerd. Om de broedpopulaties van onder andere strandplevier, tapuit, grauwe klauwier en kluut weer te herstellen tot levensvatbare populaties moet er heel wat verbeterd worden aan de kwaliteit van de Nederlandse kust.

Dit wordt bereikt door meer natuurlijke dynamiek toe te laten in duinen, stranden en sluffers, eb en vloed te herstellen in afgesloten zeearmen in Delta en Lauwersmeer, de voedselketen te herstellen en een ongestoorde ontwikkeling van schelpdierbanken toe te laten. Tegelijk worden veilige plekken voor kustvogels nagestreefd, om te broeden of als vluchtplaats tijdens hoogwater. Het gaat om maatregelen, die op zowel de korte als de lange termijn een duurzame, gezonde kustnatuur beogen.

In het najaar van 2008 lanceert Vogelbescherming Nederland, in samenwerking met de Duitse en Deense BirdLife partners een visie op de internationale Waddenzee. De drie BirdLife partners willen met de visie meer aandacht vragen voor het internationale belang van de Waddenzee. Meer informatie over de 'Kustcampagne' en de brochure 'Vogels voor de Kust' is te vinden op www.vogelbescherming.nl.

Vogels voor de kust

Stadsvogels: nieuw telproject brengt aantals- veranderingen in kaart

Een groep gierende gierzwaluwen vormt voor velen het ultieme begin van de zomer. Helaas hebben we weinig informatie of de aantallen gierzwaluwen veranderen en hoe het de andere stadsvogels vergaat.

Gierzwaluwen. Ran Schols

Vogels in de stad associëren we niet snel met natuur. Een aantal vogels komt echter bij uitstek in de stad voor, naast gierzwaluw onder andere zwarte roodstaart, huismus en de laatste kuifleeuweriken (hooguit 20 broedparen in 2007).

In 2007 startte een speciaal monitoringproject om de vogelontwikkelingen in stedelijk gebied in kaart te brengen: MUS – Meetnet Urbane Soorten. De opzet is zodanig dat ook minder ervaren vogelaars mee kunnen doen. Direct in het eerste jaar werden er al 400 telgebieden geteld. Op basis van de telgebieden die zowel in 2007 en 2008 werden geteld kunnen we

nu al inschatten hoe het de stadsvogels dit voorjaar is vergaan. Soorten die ten opzichte van 2007 afnamen zijn onder andere koolmees (-11%), huismus (-6%) en vink (-4%). Zanglijster (+4%), groenling (+7%) en winterkoning (+9%) deden het in 2008 juist beter, terwijl de aantallen van wilde eend, ekster en turkse tortel opvallend stabiel bleven. Gegevens uit het MUS en uit de wintervogeltellingen van het PTT (sinds 1980) zullen in samenwerking met Vogelbescherming Nederland worden verwerkt in een zogenaamde stadsvogelindicator.

MUS-teller. Peter Eekelder

✦ *Stadsvogels tellen levert soms spannende ontmoetingen op, aldus het relaas van een vogelaar die aan het MUS deelnam: "Erg leuk was een telpunt naast een speeltuintje waar een stel Marokkaanse jongetjes kwam helpen met tellen. Ze kenden de vogels prima en wezen me op de merel en de huismus en vertelden dat er ook spreeuwen gebroed hadden maar die waren nu weg. Ze telden wel 2x zo veel gierzwaluwen als er vlogen door ze dubbel te tellen, maar de pret was er niet minder om. Het leukst was een turkse tortel die geen turkse tortel bleek te zijn maar een vriendje die het beest nabootste! Kortom een erg leuke ontmoeting."*

Bedankt!

De 'Vogelbalans 2008' is het resultaat van vele tienduizenden uren veldwerk door een grote groep van ruim 7.000 vrijwillige vogeltellers. Zonder hun inzet zouden we niet in staat zijn zo goed de vogelstand van Nederland in beeld te brengen. De tellingen die zij uitvoeren zijn grotendeels onderdeel van het zogenaamde Netwerk Ecologische Monitoring, een samenwerkingsverband van onder andere het Ministerie van LNV, Rijkswaterstaat, de Gegevensautoriteit Natuur en het Centraal Bureau voor de Statistiek. SOVON werkt daarnaast nauw samen met andere instellingen en terreinbeherende organisaties.

Verantwoording

De gegevens die in deze vogelbalans worden gepresenteerd zijn grotendeels afkomstig uit de monitoringrapporten die SOVON eerder dit jaar uitbracht. Daar zijn ook meer achtergronden over de wijze van tellen en meer details over de verschillende soorten te vinden. Deze rapporten zijn als pdf op te halen op www.sovon.nl (kijk bij 'publicaties').

De resultaten voor de afzonderlijke soorten zijn eveneens online te bekijken onder 'soorten en gebieden'.

In een aantal gevallen is ook gebruik gemaakt van onderzoeksresultaten of analyses van derden, aangegeven met een nummer in de tekst. Het gaat om:

- ¹ Donald *et al.* 2007. Science 317: 810-813.
- ² Natuur- en Milieuplanbureau, MNP-publicatienummer 500410002.
- ³ Schekkerman 2008. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen/ Alterra Scientific Contributions 24.
- ⁴ Koks *et al.* 2001. Limosa 74: 121-136.
- ⁵ van der Hut *et al.* 2008. A&W-rapport 1108.
- ⁶ Both *et al.* 2006. Nature 441: 81-83.
- ⁷ Smit & Bos 2008. A&W-rapport 1084.
- ⁸ van Dijk 2007. Rapport Dwingelderveld Natuurmonumenten

Meedoen?

SOVON organiseert het hele jaar door vogeltellingen. Zin gekregen om mee te doen? Kijk op www.sovon.nl voor meer informatie over de projecten, voor vogelwerkgroepen in de buurt of voor cursussen.

Colofon

Tekst

Kees Koffijberg & Chris van Turnhout

Vormgeving

Peter Eekelder

Foto's omslag

Ruben Smit (Saeftinghe) en Menno van Duijn (Graszanger)

Bijdragen

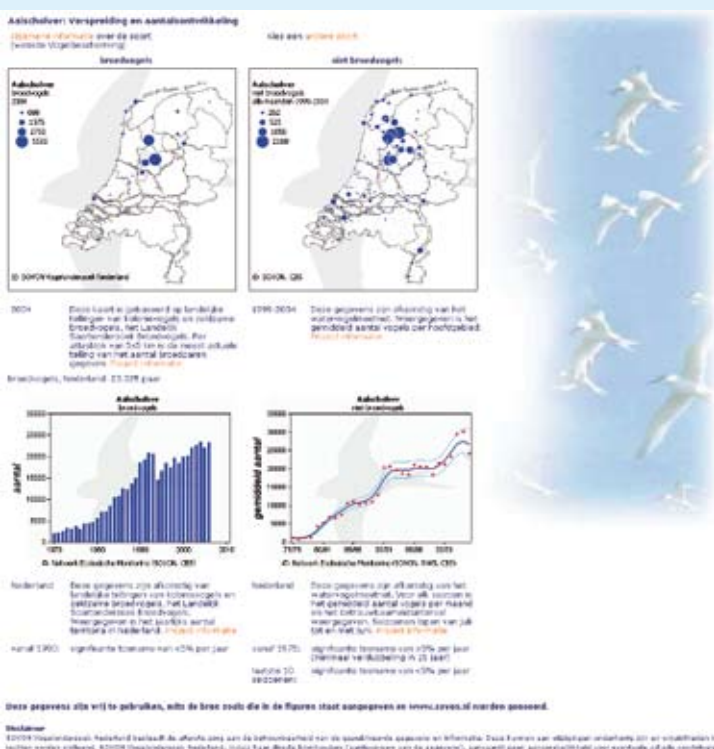
Arjan Boele, Arend van Dijk, Bruno Ens, Ruud Foppen, Willem van Manen, Dries Oomen, Wolf Teunissen, Carolyn Vermanen, Erik van Winden, Dirk Zoetebier (SOVON Vogelonderzoek Nederland), Ruud van Beusekom, Bernd de Bruijn, Steven Kragten, Floris van Kuijk, Kees de Pater, Harm Schoten & Manon Tentij (Vogelbescherming Nederland).

Deze 'Vogelbalans 2008' kwam mede tot stand dankzij bijdragen van de Gegevensautoriteit Natuur en Vogelbescherming Nederland.

© 2008 SOVON Vogelonderzoek Nederland

SOVON Vogelonderzoek Nederland
 Rijkswaterstaat
 6573 DG Beek-Ubbergen
 tel. 024-684 81 11
 info@sovon.nl
 www.sovon.nl

Ruigpootuil in Drenthe: eerste broedgeval in 30 jaar

Dit voorjaar werd in een boswachterij in Midden-Drenthe een broedgeval van de ruigpootuil vastgesteld. In februari werden twee mannetjes en één of twee vrouwtjes gehoord. In juni vlogen drie jongen uit. De uilen werden gevonden na gerichte zoekacties van enkele vogelaars in potentieel geschikte bossen. Dit succesvolle broedgeval is een kleine sensatie, want sinds twee nestvondsten in 1974 en 1977 waren geen broedgevallen meer vastgesteld. Wel werden af en toe nog roepende mannetjes gehoord. Ruigpootuilen doen het goed in Duitsland. De komende jaren zal in Nederland meer aandacht aan de soort worden besteed.

Jonge ruigpootuil in Drenthe. Marnix Jonker

Goed jaar voor de grauwe klauwier?

2008 lijkt een goed jaar voor grauwe klauwieren te worden. Alleen al in het zuidoosten van Limburg werden 33 territoria opgespoord, een voor die streek ongekend aantal. De grauwe klauwier staat als bedreigd op de Rode Lijst. De toename is dan ook een mooie opsteker voor deze soort die we nog niet zo lang geleden dachten kwijt te raken, maar die nu langzaam hier en daar een voorzichtig herstel laat zien. Verheugend is bovendien dat een belangrijk deel van de nieuwe Limburgse broedgevallen betrekking heeft op vogels die in voorgaande jaren in het gebied zelf zijn geboren, zo blijkt uit ringonderzoek van Stichting Bargerveen.

Juvenile grauwe klauwier.
Harvey van Diek

Orheusspotvogel. Ran Schols

Familie grauwe ganzen. Laura Hondshorst

Toenemende overlast door broedende ganzen?

De vele wateren en moerasjes, omringd door productief boerenland vormen voor ganzen een ideale leefomgeving. Tegelijk zorgt de uitbreiding van vooral broedende ganzen voor veel onrust. Bekend is de commotie die deze zomer ontstond toen bekend werd dat een aantal natuurbeherende instanties op grote schaal ganzen laat wegvangen. Daarbij wordt onder andere de bescherming van weidevogels als

argument gebruikt. Ganzen zouden weidevogelnesten vernielen en het gras opeten. De afname van weidevogels lijkt steeds vaker te worden gebruikt om andere vogels te bestrijden. Ook roofvogels, die weidevogelkuikens op het menu hebben, worden geconfronteerd met een toenemende vervolging. Of meer ganzen daadwerkelijk leiden tot een afname van weidevogels is nooit onderzocht. Bij de overwinterende ganzen laat recent, nog niet gepubliceerd onderzoek door Alterra en SOVON zien dat de effecten van hoge dichtheden overwinterende ganzen op de weidevogelstand verwaarloosbaar of zelfs positief zijn. Onderzoek naar de effecten van broedende ganzen is dus wenselijk.

Oostenwinden brengen grote aantallen roodpootvalken

Mei is voor de meeste vogelaars één van de beste maanden van het jaar om naar buiten te gaan, vooral als de wind uit het oosten waait en veel soorten naar ons land brengt die normaal oostelijker langstrekken. Mei 2008 was zo'n maand. Dit bracht onder andere naar schatting 300 roodpootvalken naar ons land, waaronder een groep van 35 in het Fochteloërveen op 18 mei. Slechts tweemaal eerder werden meer roodpootvalken in Nederland geteld (mei 1988 en 1992); de groep van 35 is waarschijnlijk de grootste ooit in ons land waargenomen.

Zonnige orheusspotvogel rukt op?

Maakt de spotvogel moeilijke tijden door, zo niet zijn zuidelijke verwant, de orheusspotvogel. Volgens de zojuist verschenen 'Climatic Atlas of European Breeding Birds' zal deze soort zich sterk in noordelijke richting uitbreiden. In Zuid-Limburg werden dit voorjaar tenminste 14 zangposten ontdekt, waaronder zeven die voor langere tijd waren bezet en wijzen op mogelijke broedgevallen.

Roodpootvalken in het
Fochteloërveen. Jan Uilhoorn